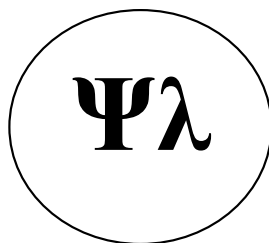

ISSN 2309-1797 (print)

ISSN 2415-3397 (online)

PSYCHOLINGUISTICS

Психолінгвістика

Volume 31, Issue 2, 2022

Psycholinguistics (2022). Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav. 31(2). 162 p.

The Journal of Research Papers of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav was submitted in the category A journals among scientific qualified Ukrainian publications in the sphere of *Psychology* and *Philology* (Minute № 612 from May 5th 2019)

Journal is included to international peer-reviewed open access journals and indexed in **Web of Science Core Collection (ESCI) and SCOPUS**

EDITORIAL BOARD:

LARYSA O. KALMYKOVA, Dr. Sc. in Psychology, Professor (*Editor-in-Chief*)
MARYNA I. NAVALNA, Dr. Sc. in Philology, Professor (*Managing Editor*)
NATALIYA V. KHARCHENKO, Dr. Sc. in Psychology, Professor (*Executive Assistant*)

Responsible editors:

Hristo S. Kyuchukov, Dr. Sc. in Pedagogy, Professor (Poland), **Irina V. Volzhentseva**, Dr. Sc. in Psychology, Professor, **Kostiantyn I. Mizin**, Dr. Sc. in Philology, Professor, **Heorhii V. Kalmykov**, Dr. Sc. in Psychology, Professor, **Mahdalyna V. Lyla**, Ph.D. in Psychology, Assistant Professor, **Lyubov P. Letiucha**, Ph.D. in Philology, Assistant Professor, **Inna V. Mysan**, Ph.D. in Pedagogy, Assistant Professor, **Olesia B. Skliarenko**, Ph.D. in Philology, Assistant Professor, **Tatiana V. Kyrchenko**, Ph.D. in Psychology Assistant Professor

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Adam Bartoszek, Dr. Sc. in Sociology, Professor (Poland).
Aleksandr F. Bondarenko, Dr. Sc. in Psychology, Professor, Academician of NAES of Ukraine (Ukraine).
Olena Ig. Goroshko, Dr. Sc. in Philology, Dr. Sc. in Sociology, Professor (Ukraine).
Joshua Keiles Hartshorne, Ph.D. in Psychology, Assistant Professor (USA).
Dwivedi Ratnech, Ph. D. in Philology (India).
Jill G. de Villiers, Ph. D. in Psychology, Professor (USA).
Nadja N. Ruhl, Ph.D. in Language and Literary Studies (Italy).
Larysa V. Zasiakina, Dr. Sc. in Psychology, Professor (Ukraine).
Oleksandr Kapranov, Ph. D. in Philology, Assistant Professor (Norway).
Larysa F. Kompantseva, Dr. Sc. in Philology, Professor (Ukraine).
Nataliya O. Mykhalchuk, Dr. Sc. in Psychology, Professor (Ukraine).
Ehsan Namaziandost, Ph. D. in Applied Linguistics (TEFL), Assistant professor (Iran).
William New, Dr. Sc. in Psychology, Professor (USA).
Marsel Pikhart, Ph. D. in Applied Linguistics, Assistant Professor (Czech Republic).
Valentyna L. Pleskach, Dr. Sc. in Economics, Professor (Ukraine).
Natalya V. Ringblom, Ph. D. in Linguistics, Assistant Professor (Sweden).
Valentina A. Romenkova, Dr. Sc. in Psychology (Latvia).
Olena O. Selivanova, Dr. Sc. in Philology, Professor (Ukraine).
Bogdan Trocha, Dr. Sc. in Philology, Professor (Poland).
Alexander M. Kholod, Dr. Sc. in Philology, Professor (Ukraine).
Vitalii A. Shymko, Dr. Sc. in Psychology, Professor (Ukraine).

Recommended by a Scientific Council of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav (Transaction № 8 from March 17th 2022).

ЗМІСТ

Баган Мирослава, Навальна Марина & Істоміна Алла.
Індивідуальні вербальні коди спонтанної емоційної
психорегуляції сучасної української молоді6

Гришко Юлія. Специфіка сприйняття читачами фонетичних
оказіоналізмів у структурі сучасного поетичного дискурсу 33

**Коптлеуова Кулпаш, Карагулова Балгенже, Муратбек Багіла,
Куштаєва Майрагул & Кондибай Кулшат.**
Соціолінгвістичні та екстралінгвістичні аспекти
функціонування трилінгвізму
в нафтовій промисловості Казахстану57

Кремень Василь & Ільїн Володимир.
Образ світу і людини в умовах дигітальної культури:
психолінгвістичний аналіз78

**Озджан Вурал Айшегюль, Куруоглу Гюльміра &
Алптекін Коксал.** Граматична обробка при шизофренії:
аналіз структури речення95

Терещенко Лілія & Гладь Світлана.
Неправдивість письмового тексту: шляхи її визначення116

Хамдан Джихад & Хаммоурі Діна.
Прагматичні функції ідіоматичного виразу Yalla
у йорданському розмовному арабському мовленні137

Deception in a Written Text: Means of Detection

Неправдивість письмового тексту: шляхи її визначення

Liliia Tereshchenko

Ph.D. in Linguistics,
Assistant Professor

E-mail: tereshchenko_l@yahoo.com
<https://orcid.org/0000-0002-2774-8540>
Researcher ID: T-8638-2017

Лілія Терешенко

кандидат філологічних наук,
доцент

Svitlana Gladio

Ph.D. in Linguistics,
Assistant Professor

E-mail: svetlana@gladio.com.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6698-524X>
Researcher ID: M-7736-2016

Світлана Гладьо

кандидат філологічних наук,
доцент

*Vinnitsia Institute of Trade and
Economics of Kyiv National
University of Trade and Economics*
✉ 87, Soborna Str., Vinnitsia,
Ukraine, 21000

*Вінницький торгово-економічний
інститут Київського національного
торгово-економічного університету*
✉ вул. Соборна, 87, Вінниця,
Україна, 21000

*Original manuscript received March 22, 2021
Revised manuscript accepted February 17, 2022*

ABSTRACT

The purpose of the study is to use empirical data to detect verbal signs of falsehood/deceit/fib or, conversely, veracity in written texts. The data are taken from authentic texts written in two languages: Ukrainian (mother tongue) and English (first foreign language).

Methods. Two hundred students voluntarily took part in the psycholinguistic empirical research. They were asked to describe events on a given topic in two language

backgrounds (Ukrainian or English), one of them holding true information and the other message being false. Consequently, 15 markers that are likely to point at the falsity of the written text were identified. Student's t-test and Wilcoxon's T-test were used to categorize a statistically significant difference, as well as Spearman's correlation analysis was used to assess the relationship between the indicators.

Results. The experiment data confirmed that regardless of the language (either Ukrainian or English) texts with true statements tend to be longer than the ones containing false information in most cases. They are also more intensively filled with emotional-sensory and spatial details, contain numerous references to the speaker's opinion, experience, feelings (self-reference). False statements tend to actualize concepts different from those that are conveyed in true texts written by the same author on the same topic. The analytical comparison of Ukrainian and English texts written by Ukrainian students showed that falsehood markers in the latter embrace 'abundant' lexical diversity (type-token ratio), irrelevance and/or redundancy of information, repetitions, and infrequent numerals. Ukrainian written texts containing untrue information, however, demonstrated violations in the chronology of events as well as context changes unjustified by the narrative perspective. Evidence shows that the following features were statistically insignificant, though present in 'false' written speech for both languages. These include the proportion between the prologue's length to the entire text volume; the use of modifying adverbs; the use of ambiguous, non-specific nominations; spontaneous corrections in writing; frequent use of pronouns (the first person plural as well as the third person singular and plural).

Conclusions. Statistical evidence shows that a number of verbal units help distinguish a false written text from a true one, despite the fact that by its nature false speech is a hidden code and imitation of any type of true speech. However, these criteria differ for texts written in the native and foreign languages, namely in Ukrainian and English.

Key words: untrue content, written text, text volume, prologue, self-reference, type-token ratio, chronology.

Вступ

На сьогодні дослідники у галузі психолінгвістики мовного впливу та рефлексивної психолінгвістики мають надважливі завдання дослідити механізми породження неправдивого повідомлення, свідомий та несвідомий вибір мовцем вербального оформлення неправдивого тексту, а також розробити методики оцінки правдивості текстів, які б допомогли убезпечити суспільство від неправомірного шкідливого впливу на нього, що чиниться масою сфабрикованих новин та фальшивих повідомлень, маніпулятивними постами в соціальних мережах тощо.

В основі верифікації англомовних письмових текстів лежить одна з трьох методик, розроблених у тісній співпраці лінгвістів, психологів та криміналістів: Criteria Based Content Analysis (Steller & Köhnken, 1989), Reality Monitoring (Johnson, 1988) та Scientific Content Analysis (Sapir, 1996). Не зважаючи на довге існування цих методик, наразі дослідники визнають, що всі вони не абсолютно надійні, хоч і є перспективнішими, ніж використання аналізу виключно невербальних сигналів неправди (Nortje & Tredoux, 2019). Окрім того, успішність їх використання пов'язують з кваліфікацією дослідників, які ними послуговуються, зокрема їхньою психологічною або психолінгвістичною освітою (Hauch, 2015; Vrij & Granhag, 2012). У сучасному інформатизованому суспільстві зростає попит на розробку таких методик виявлення неправдивих тестів, які могли б застосовуватись штучним інтелектом, що вимагає подальшого співставлення правдивих та неправдивих текстів, накопичення бази різноманітних зразків неправдивого мовлення (Fitzpatrick & Bachenko, 2012).

Слід також зазначити, що в англомовному науковому середовищі все ще точаться суперечки щодо значущості окремих вербальних показників у виявленні неправди (DePaulo et al., 2003; Hancock et al., 2004; Toma & Hancock, 2010). Усе частіше з'являються експериментальні свідчення того, що жоден різновид аналізу неправдивості висловлень не позбавлений діагностичних похибок, оскільки всі вони є контекстуально залежними (Bogaard et al., 2020; Hauch, 2015; Picornell, 2013; Volbert & Rainer, 2014). Оцінка правдивості висловлення за певними критеріями залежить від урахування характеристик самої ситуації, часу написання тексту, важливості неправди для адресата, від вікових, національних, інтелектуальних рис нещирого мовця, його мотивації, ступеню психологічної напруги, а також від суб'єктивного підходу до оцінювання тексту самим дослідником.

На вибір мовцем лексичного чи синтаксичного оформлення правдивого тексту, написаного іноземною мовою, можуть вплинути характеристики його рідної мови, які випадково співпадають із "сигналами неправди" в іншому лінгвокультурному контексті (Fitzpatrick & Bachenko, 2012). Це має враховуватись дослідниками та практикуючими експертами. Однак дослідження того, наскільки вербальні індикатори правдивості чи неправдивості висловлення

різнятися для певних культур і мов, залишаються малочисельними (Masip, 2017; Matsumoto et al., 2014).

Подібні дослідження українськими вченими, як нам відомо, майже не проводились. Утім, вартує уваги робота Ю. Розенгард (2017), котра представляє результати дослідження таких лінгвальних маркерів неправдивості повідомлення англомовного політика, як лексична щільність тексту та середня довжина висловлювань.

Відтак, ми вважаємо за доцільне перевірити відомі вербальні параметри неправдивості тексту на новому матеріалі: текстах, написаних українською мовою як рідною для респондентів та англійською мовою як першою іноземною. У цьому і вбачаємо *актуальність* нашого дослідження, яке зможе стати підґрунтям для подальших наукових розвідок неправдивого мовлення для різних лінгвокультурних спільнот.

Методи і методики дослідження

Метою проведеного дослідження було виявлення вербальних ознак неправдивості або правдивості письмового тексту на матеріалі рідної (української) та першої іноземної (англійської) мов. *Об'єктом* дослідження є правдиві та неправдиві тексти, написані учасниками емпіричного дослідження на одну тему англійською або українською мовою. *Предмет* дослідження – вербальні ознаки неправдивості або правдивості письмового тексту, написаного рідною (українською) або іноземною (англійською) мовою.

Досягнення поставленої мети передбачало виконання низки **завдань**:

- (1) систематизувати наведені в науковій літературі критерії неправдивості письмового тексту, виявити спірні ознаки;
- (2) представити результати власного дослідження вербальних ознак неправдивості текстів, написаних рідною або іноземною мовою, що відрізняється від досліджень інших авторів за складом учасників, їх мовними та соціокультурними характеристиками;
- (3) окреслити спільність та відмінність вербальних ознак неправдивості текстів, написаних українською та англійською мовами.

Теоретико-методологічною основою для розробки методики дослідження стали наступні елементи методик, застосованих іншими авторами: (а) написання одним автором як правдивого, так і неправдивого текстів за побутовою тематикою (Hancock et al., 2004); (б) порівняння ознак неправдивості на матеріалі текстів, написаних різними мовами (Matsumoto et al., 2014); (в) кількісні та статистичні обрахунки можливих вербальних показників неправдивості тексту (Adams & Jarvis, 2006; DePaulo et al., 2003; Nauch, 2015; Matsumoto et al., 2014).

Дослідження проводилось у вересні 2020 року на базі Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Учасники отримали завдання створити українською або англійською мовами два описи подій: один правдивий (описати те, що з ними сталося у дійсності, наприклад, “Пригода влітку”), а інший – неправдивий на ту ж тему. Англійською мовою писали учасники, чий рівень володіння мовою коливався від B1+ до C1. Учасників експерименту не обмежували ні в обсязі творів, ані в тематиці, ані в часі. Усі тексти були анонімні й маркувались спільним номером для одного автора.

Таким чином, *матеріалом* для дослідження стали 400 правдивих та неправдивих текстів 200 авторів. Дані, покладені в основу досліджень, викладених у цій статті, доступні в Mendeley Data Search за посиланням <https://data.mendeley.com/datasets/grv2pnnf99/2> (Tereshchenko, 2021).

Відбір вербальних ознак, які можуть свідчити про неправдивість письмового тексту, ґрунтувався на огляді сучасних досліджень неправдивих письмових текстів. У загальному було проаналізовано 15 показників: (1) співвідношення змістових частин тексту; (2) невиправдані контекстом зміни в хронології подій та наративної перспективи; (3) обсяг тексту; (4) “лексичне розмаїття” мовлення (*type-token ratio*) (співвідношення кількості вжитих лексем до загального числа вжитих у тексті словоформ); (5) наявність модифікуючих прислівників; (6) наявність двозначних або неоднозначних, неконкретних номінацій; (7) відсутність емотивно-сенсорних деталей; (8) відмінність домінуючих концептів, актуалізованих у правдивому та неправдивому висловленнях одного автора; (9) нерелевантність та надлишковість певної інформації, повтори; (10) обмовки, спонтанні виправлення на

письмі; (11) частотність самореференції; (12) частотність вживання займенника ми/we; (13) частотність вживання займенників третьої особи однини та множини; (14) частотність вживання числівників; (15) наявність не спровокованих контекстом заперечень.

Для дослідження отриманих текстів використовувались наступні **методи**: (а) нарративний аналіз для визначення змістових частин тексту й можливих змін у хронології подій та нарративної перспективи; (б) лексико-семантичний аналіз для оцінки “лексичного розмаїття” мовлення, виявлення модифікуючих прислівників, позбавлених конкретики номінацій, емотивно-сенсорних деталей тощо; (в) концептуальний аналіз для порівняння домінуючих концептів, актуалізованих у правдивому та неправдивому висловленнях одного автора; (г) інтерпретативний аналіз для виявлення імпліцитного змісту, нерелевантної надлишкової інформації та обмовок, що свідчать про наявність прихованої інформації.

Кількісні розрахунки проведено для наступних *параметрів* кожного тексту: загальний обсяг тексту, обсяг прологу, співвідношення прологу до загального обсягу тексту, “лексичне розмаїття” тексту, наявність емотивно-сенсорних деталей, модифікувальні прислівники, повтори, спонтанні виправлення на письмі, займенники першої особи однини та множини (та їх відмінки), займенники третьої особи однини та множини, числівники, заперечення. У формі бінарної шкали були представлені такі *параметри* кожного тексту: порушення у викладеній хронології подій, наявність двозначних або неоднозначних номінацій, нерелевантність та надлишковість наданої інформації.

Отримані кількісні дані були занесені в таблиці для багатовимірною статистичного аналізу “Statistica 6.1” (ліцензійний №АХХ910А374605FA) для виявлення статистично значущої розбіжності між наведеними вище параметрами правдивого та неправдивого текстів, написаних одним автором. Зокрема, застосовано t-критерій Стьюдента для залежних вибірок та його непараметричні аналоги критерій знаків, Т-критерій Вілкоксона, а також кореляційний аналіз Спірмена. Для бінарних змінних було використано критерій χ^2 М Макнемара. Різницю показників правдивого й неправдивого текстів вважаємо статистично значущою при $p < 0,05$. Зрештою, було проведено зіставний аналіз, чи вербальні

ознаки правдивості / неправдивості тексту різняться за умов написання тексту іноземною, а не рідною мовою.

Вибірка

Учасниками проведеного нами дослідження стали 200 здобувачів вищої освіти 2–4 курсів різних факультетів ВТЕІ КНТЕУ, які дали добровільну згоду на анонімну участь в емпіричному дослідженні. Вибірка відносно однорідна за освітнім рівнем, віковим та соціокультурним складом, гендерні характеристики учасників не бралися до уваги.

Результати теоретичного дослідження

Неправдою вважається особливе когнітивно-комунікативне утворення, формування якого відбувається в соціальній взаємодії суб'єктів, здійснюваній за посередництвом мови за умов, коли принаймні один з учасників цілеспрямовано та усвідомлено продукує висловлення, зміст якого вважає недостовірним (Морозова, 2008; Терещенко, 2013).

До вербальних сигналів, що вказують на високу вірогідність неправди, дослідники відносять: (1) меншу деталізацію, відсутність просторово-часових, емотивних, номінативних, атрибутивних індексів; (2) низький показник “лексичного розмаїття”; (3) часті повтори слів/фраз, надлишкову нерелевантну інформацію; (4) вибір неоднозначних лексичних одиниць, які дають змогу втриматися від прямої брехні за допомогою ухиляння; (5) заперечення, що було спровоковане контекстом; (6) прислівники, що виражають модальність тощо (Adams & Jarvis, 2006; DePaulo et al., 2003; Nauch, 2015; Johnson, 1988; Vrij & Granhag, 2012).

При описі брехуни використовують менше слів, ніж ті, хто говорять правду (DePaulo et al., 2003; Newman et al., 2003; Pennebaker, 2003). Це, ймовірно, є результатом того, що нещирі мовці замовчують важливі деталі, або просто неспроможні вигадати так багато подій та їх докладних описів.

Одним із показників правдивості англomовного письмового тексту є баланс у структурі написаного, логічний поділ тексту на пролог, опис самої події та епілог. Якщо текст містить занадто

довгий пролог, є підстави поставити його правдивість під сумнів (Adams & Jarvis, 2006; Sapir, 1996).

Ознакою введення адресата в оману вважають відсутність емотивно-сенсорних деталей (Adams & Jarvis, 2006). Унікальні сенсорні деталі – це конкретні описи, пов’язані з чуттєвим сприйняттям (зором, слухом, дотиком, нюхом та смаком). У свою чергу, просторова деталь – це місцезнаходження фізичних об’єктів, людей тощо відносно один до одного.

Вживання мовцем займенників першої особи однини та множини вважається формою персоналізації мовлення. У дослідженнях І. Пікорнелл (Picornell, 2013) вказується, що персоналізація та деперсоналізація можуть проявлятися у різних фрагментах наративу, вказуючи на психологічне наближення чи віддалення мовця від правди.

Висловлення, що позбавлені конкретики та наповнені двозначними лексемами, теж розглядаються психологами як ознака того, що людина уникає деталізації оповіді. Це може реалізуватися у виборі гіперонімів, займенників замість іменників, багатозначних слів та евфемізмів (Терещенко, 2013).

Обмовки, спонтанні виправлення на письмі зазвичай свідчать про існування подвійного ментального простору, який у випадку неправди представляє собою безперервну взаємодію у свідомості мовця двох образів світу: фактичного й контрфактичного, які перемежуються, маючи спільні та відмінні риси (Терещенко, 2013). Отже, мовець, який вдається до неправди, здійснює свідомий когнітивний контроль свого неправдивого мовлення, однак може бути неспішним у цьому.

Низка експериментів (Nauch, 2015; Nuñez et al., 2005; Vrij & Granhag, 2012) доводить, що неправда вимагає посилення когнітивного контролю, оскільки спричиняє внутрішній конфлікт, який перешкоджає фальсифікації інформації. Про такий “ефект перешкоджання” свідчать довга пауза перед неправдивим висловленням та низка нейроефектів (Nuñez et al., 2005). Водночас частина дослідників вважає когнітивну складність неправди “міфом”, оскільки “когнітивне навантаження” безпосередньо залежить від значимості неправди та її наслідків для самого мовця (Anolli, 2002: 76, 88). Не треба забувати, що правдиві мовці теж можуть проявляти ознаки когнітивного навантаження, сповіщаючи

неприсмну, “вбивчу” правду (Picornell, 2013). Розв’язання наведених вище дискусійних питань вимагає подальших досліджень і потребує поєднання наявних методик із новітніми розробками у сфері нейровізуалізації (Volbert & Rainer, 2014).

Достовірність деяких сигналів брехні також залишається полем для обговорення і вимагає додаткових досліджень. Зокрема, розбіжності існують у лінгвістичних розвідках неправдивого мовлення з приводу “лексичного розмаїття” (DePaulo et al., 2003; Porter & Yuille, 1996); деперсоніфікованості (Hauch, 2015; Anolli et al., 2002; Pennerbaker et al., 2003; Adams & Jarvis, 2006); самореференції як показника правдивості (Toma & Hancock, 2010); частотності займенників третьої особи однини і множини (Hancock et al., 2004; Van Swol, 2012); більшого обсягу тексту як показника правди (Toma & Hancock, 2010; Van Swol et al., 2012) чи неправди – так званого “ефекту Піноккіо” (Hancock et al., 2004; Van Swol et al., 2012); більшої (Hancock et al., 2004) або меншої (Toma & Hancock, 2010) кількості сенсорних та емотивних оцінок як індикаторів неправди.

Результати емпіричного дослідження

У кожному з досліджених нами текстів було виокремлено смислові частини й порівняно кількість слів для правдивого й неправдивого прологу кожного окремого автора. Виявилось, що в текстах українською мовою 25.0% авторів написали неправдивий пролог довшим за правдивий, 65.0% – навпаки, створили довший правдивий пролог, а ще у 10.0% довжина обох прологів склала майже однакову кількість лексичних одиниць (різниця в межах трьох слів). В англійських текстах співвідношення було таким: довший пролог у 73.0% правдивих текстів, 24.0% неправдивих, а у 3.0% текстів довжина прологів була однаковою. Отже, правдиві тексти на перший погляд тяжіють до довшого прологу. Однак, дослідження співвідношення частки прологу до решти тексту показує, що серед українських текстів пролог довший у більшій кількості неправдивих текстів ($t = -1.98$, $p < 0.05$; $Z = 2.38$, $P < 0.017$). Відтак, довжина прологу повинна вимірюватися не як абсолютна, а як відносна величина. Утім серед англійських текстів, написаних

студентами-українцями, співвідношення довжини прологу до всього тексту не різнилося значимо для правдивих і неправдивих текстів ($t = 3.73$, $p < 0.09$).

Невиправдані контекстом зміни в хронології подій та наративної перспективи очікувано більше притаманні непідготовленій брехні, коли мовець придумає повідомлення “на ходу” і змушений деколи поправляти себе. Тим не менш, статистично значущої різниці між правдивими й неправдивими текстами не встановлено у творах, написаних українською мовою ($\chi^2 M = 1.80$, $p = 0.1791$). Для текстів, написаних англійською мовою, статистично значущої різниці виявити також не вдалося ($\chi^2 M = 0.05$, $p = 0.8320$).

Отримані дані свідчать про кількісну перевагу обсягу правдивого тексту над неправдивим для обох мов (для англійської $t = 5.66$, $p < 0.000$; для української, $t = 5.73$, $p < 0.000$). Зокрема, довгими виявились 73.0% українських та 65.0% англійських правдивих текстів, тоді як приблизно однаковий обсяг виявився всього у 3.0% україномовних та 10.0% англійськомовних текстів.

Пишучи тексти рідною мовою, українські студенти користувалися широким лексичним арсеналом, що дало змогу отримати високі показники “лексичного розмаїття” мовлення як у правдивих, так і вигаданих оповідях (значущої різниці не виявлено $t = -1.01$, $p < 0.35$). А от послуговуючись іноземною мовою, наші респонденти доклали зусиль, щоб урізноманітнити неправдиві відповіді, відтак, саме в них “лексичне розмаїття” було вищим ($t = 3.24$, $p < 0.0016$).

Загалом нещирі мовці можуть скористатися модифікувальними прислівниками для дистанціювання та применшення своєї ролі в справі, навмисного перерозподілу інформації, утворення прогалин в оповіді. Проте ці випадки виявились досить поодинокими у досліджуваних текстах. Водночас статистично доведено прямий зв'язок між кількістю вжитих модифікуючих прислівників і обсягом правдивого українського тексту ($r_s = 0.44$, $p < 0.05$), неправдивого українського тексту ($r_s = 0.34$, $p < 0.05$), правдивого тексту англійською мовою ($r_s = 0.52$, $p < 0.05$), а також неправдивого твору тією ж мовою ($r_s = 0.33$, $p < 0.05$). Тобто орієнтуватися на наявність прислівників як ознаку правдивості чи неправдивості в текстах значного обсягу немає сенсу. Розглядаючи цей показник у відносних величинах (співвідношення кількості прислівників до

загального обсягу), ми не виявили значущої різниці між правдивими та неправдивими текстами в жодній мові.

Дослідження не виявило значимих розходжень у кількості двохзначних лексем у правдивих і неправдивих текстах українською мовою ($\chi^2 M = 2.20$, $p = 0.1376$), а в англійській такі розходження виявлені ($\chi^2 M = 7.61$, $p = 0.0058$). До того ж, з'ясувалося, що мовці, які вдаються до неоднозначного формулювання в правдивому тексті, мають такий же стиль мовлення й у неправдивому повідомленні. Слід зазначити, що для української мови такий кореляційний зв'язок є досить помітним $r_s = 0.56$, $p < 0.05$; а для англійської – незначним $r_s = 0.24$, $p < 0.05$.

У правдивому тексті автор має можливість навести багато сенсорних та просторових деталей, оскільки вони закарбовані в пам'яті разом із фактичним змістом події, чого не відмічається у неправдивих текстах. Ці судження підтверджено результатами нашого дослідження для українських ($t = -3.24$, $p < 0.05$) та англійських текстів ($t = -11.53$, $p < 0.05$).

Відмінність домінуючих концептів, актуалізованих у правдивому та неправдивому висловленнях одного автора, не перебувала раніше в полі зору дослідників неправди. В українських текстах домінуючі концепти збіглися у 16.0% авторів, не співпали – у 46.0% та частково співпали – у 33.0%. У текстах англійською мовою домінуючі концепти виявилися тотожними в обох текстах у 3.0% авторів, а не співпали чи частково збіглися у 13.0% та 84.0% авторів відповідно.

Нерелевантність певної частини наданої інформації чи її надлишковість можна пояснити спробою брехуна вчинити маніпулятивний вплив на адресата, відволікти його від дійсно важливих деталей або переконати в чомусь. Складність у виявленні такого різновиду інформації полягає у відсутності чітких критеріїв, котрі вказують, яка саме інформація є релевантною чи потрібною, а яка – надлишковою та не релевантною. Певним орієнтиром можуть слугувати відомі максими кооперативного спілкування П. Грайса, однак, на нашу думку, неможливо повністю позбутися суб'єктивності у визначенні цього показника, тому здебільшого фіксувалися повтори, які не несли нової інформації, та вживання “пустих” мовних кліше. Відповідно, для української мови різниця між правдивими й неправдивими текстами щодо надлишковості та

нерелевантності інформації виявилася не значущою ($\chi^2_M = 1.45$, $p = 0.2293$), а для англійських текстів – так само ($\chi^2_M = 1.13$, $p = 0.2889$). Зазвичай респонденти, які вживали двозначні слова в правдивих текстах, виявились схильними до цього в неправдивих текстах. Слід зазначити, що в українській мові зв'язок між кількістю двозначних лексем у правдивих та неправдивих текстах одного автора є досить вираженим $r_s = 0.56$, $p < 0.05$; а для англійської – незначний $r_s = 0.24$, $p < 0.05$.

Для непідготовленого письмового тексту, написаного без чернетки, виправлення як такі не виявились значимим показником неправдивості ані для української ($t = -1.6$, $p = 0.11$), ані для англійської мов ($t = -0.65$, $p = 0.52$). Зокрема, у 50.0% правдивих і 44.0% неправдивих українських текстів не було жодного виправлення, лише у 1% неправдивих текстів виправлення зустрілись 10 разів. В англійських правдивих текстах у 47.0% не зустрічалось жодного виправлення, а в неправдивих текстах – у 30.0% випадків.

Отримані нами дані вказують на значимість самореференції (чисельності займенників першої особи однини) для визначення правдивих текстів як для українських ($t = 3.88$, $p < 0.001$), так і англійських ($t = 4.65$, $p < 0.001$) повідомлень. Водночас чисельність займенників першої особи множини, третьої особи однини та множини не виявила статистично значущої різниці між правдивими та неправдивими текстами ані для української, ані для англійської мов.

Числівники є одиницями дуже конкретизованої інформації, тож їх наявність мала б вказувати на уточнені деталі, а відтак свідчити про правдивість тексту. Однак статистично значущою ця риса виявилася лише в англійських текстах ($t = 3.32$, $p < 0.001$). Для обох мов простежувалася пряма залежність між зростанням кількості числівників та обсягом правдивого тексту (українська мова – $r_s = 0.54$, $p < 0.05$; англійська мова – $r_s = 0.4$, $p < 0.05$). Таким чином, діагностична цінність цього критерію буде зменшуватись при оцінюванні правдивості розлогого письмового тексту.

Зрештою, наявність не спровокованих контекстом заперечень неочікувано виявилася статистично значущим показником правдивості письмового тексту, якщо він написаний англійською ($t = 2.92$, $p < 0.05$), але не підтвердилася для україномовних текстів

($t = 0.9$, $p = 0.37$). Водночас кількість заперечень прямо залежить від обсягу правдивого тексту (українська мова – $r_s = 0.54$, $p < 0.05$; англійська мова – $r_s = 0.63$, $p < 0.05$) та неправдивого висловлювання (українська мова – $r_s = 0.27$, $p < 0.05$; англійська мова – $r_s = 0.53$, $p < 0.05$). Відтак, цей показник слід вважати відносним і таким, що підлягає додатковому дослідженню.

Узагальнено інформацію про статистично підтвержені та непідтвержені вербальні ознаки правдивості або неправдивості писемного мовлення для текстів українською та англійською мовою представлено в таблиці (Табл. 1).

Таблиця 1

Показники правдивості або неправдивості писемного мовлення

№	Показники правдивості / неправдивості писемного мовлення	Українська мова	Англійська мова
1	співвідношення довжини прологу до довжини всього тексту	_*	-
2	невиправдані контекстом зміни в хронології подій та наративної перспективи	-	-
3	обсяг тексту	+**	+
4	“лексичне розмаїття” мовлення	-	+
5	наявність модифікуючих прислівників	-	-
6	наявність двозначних або неоднозначних, неконкретних номінацій	-	+
7	відсутність емотивно-сенсорних деталей	+	+
8	відмінність домінуючих концептів, актуалізованих у правдивому та неправдивому висловленнях	+	+
9	нерелевантність та надлишковість певної інформації, повтори	-	-
10	обмовки, спонтанні виправлення на письмі	-	-
11	частотність самореференції	+	+
12	частотність вживання займенника ми / we	-	-
13	частотність вживання займенників третьої особи однини та множини	-	-
14	частотність вживання числівників	-	+
15	наявність не спровокованих контекстом заперечень	-	-/+

Примітка: * – статистично значуща різниця між правдивими та неправдивими текстами невиявлена;

** – статистично значуща різниця між правдивими та неправдивими текстами виявлена

Дискусії

У ході емпіричного дослідження текстів, написаних українською як рідною та англійською як першої іноземною мовами, не знайшли значущого статистичного підтвердження наступні ознаки неправдивості писемного мовлення, які були виявлені на матеріалі англійських текстів, написаних носіями цієї мови (Adams & Jarvis, 2006; DePaulo et al., 2003; Nauch, 2015): (а) співвідношення довжини прологу щодо довжини всього тексту; (б) наявність модифікуючих прислівників; обмовки; спонтанні виправлення на письмі; (в) наявність не релевантної інформації; (г) частотність вживання займенників першої особи множини та третьої особи однини і множини.

Звичайно, наші знахідки не можуть заперечувати виміри, здійснені попередніми дослідниками, а швидше вказують на те, що певні вербальні ознаки неправдивості є відносними, зокрема, можуть залежати від освітнього рівня мовця. Наприклад, у проведеному нами дослідженні респонденти проходили курси ділової української мови та англійської мови, навчальні програми яких передбачають опанування епістолярного стилю мовлення. Існує ймовірність, що це вплинуло на деякі характеристики досліджуваних текстів незалежно від правдивості актуалізованої в них інформації.

Проведене емпіричне дослідження та його аналіз не позбавлені певних недоліків. Зокрема, учасники могли поставитись до написання текстів досить формально, не докладаючи значних зусиль, оскільки вони не отримували ніякої особистої вигоди. До того ж відсутність покарання за неправду частково нівелювало такі психологічні механізми, притаманні ситуації справжнього обману, як страх викриття і “тріумф” брехуна (*duping delight*) (DePaulo et al., 2003). Однак, ми вважаємо, що ці чинники не спотворили результати дослідження, оскільки людині властиво вдаватися до типових форм поведінки, особливо за умов, коли вона не відчуває зовнішньої загрози. Неправда є фактом нашого щоденного буття (DePaulo et al., 2003: 991), тобто постає досить стереотипізованою формою поведінки. Відповідно, більшість учасників експерименту вдавалися б до схожих форм брехні за більш загрозливих чи важливих для них умов.

Загалом, ми вважаємо за доцільне розглядати наведені вище вербальні ознаки неправдивості ширше – у контексті розмаїття стилів неправдивого мовлення, під якими розуміємо динамічний набір мікро- і макрокомпонентів мови, що довільно обирається мовцем із метою вчинення особливого впливу на свого адресата (Терещенко, 2013). Розвиваючи ідеї Л. Аноллі (Anolli et al., 2002) та І. Пікорнел (Picornell, 2013), ми пропонуємо виділення чотирьох стилів неправдивого мовлення (Терещенко, 2013), на основі яких можна виявити окремі кластери вербальних ознак неправдивості.

Висновки

Отже, проведене емпіричне дослідження дозволило розглянути вербальні ознаки неправдивості письмового тексту, що покладені в основу найпоширеніших англомовних методик оцінки неправдивості висловлення, крізь нову призму, а саме: зважити їх значущість для аналізу українськомовних текстів або англомовних, написаних не носіями мови.

По-перше, результати дослідження дозволяють припустити, що існує низка загальних ментальних чинників, які впливають на зміст та форму неправдивих висловлень, незалежно від мови. Про них можуть свідчити такі ознаки, які були виявлені незалежно від мовних характеристик учасників як цього, так і попередніх англомовних досліджень: менша довжина неправдивих текстів за правдиві, менша наповненість емотивно-сенсорними та просторовими деталями, менш чисельні згадки особи мовця, актуалізація відмінних концептів у правдивих та неправдивих текстах.

Однак важливо наголосити на тому, що психолінгвістичні дослідження брехні мають обов'язково враховувати лінгвокультурних контекст, оскільки значущість великої частки вербальних ознак неправди, виявлених в англомовних дослідженнях, не була підтверджена на новому мовному матеріалі, а отже, існуючі англомовні методики аналізу неправдивості тексту не можуть бути прямо перенесені в інше лінгвокультурне середовище.

Зрештою порівняння текстів написаних рідною та іноземною мовою дозволило зробити наступний висновок: не лише особливості рідної мови впливають на форми вербалізації неправдивого

висловлення, але й іноземна мова може виявитись чинником інтерференції у неправдивому мовленні, оскільки носії української мови виявились схильними до використання ширшого набору вербальних ознак брехні при написання англomовних текстів, аніж українськомовних (7 ознак проти 4 відповідно).

Перспективним видається дослідження стилів неправдивого мовлення як “паттернів мовленнєвої поведінки”, властивих нещирим мовцям, системи засобів їхньої мовленнєвої поведінки, типових конфігурацій їхніх когнітивно-прагматичних характеристик.

Не менш перспективним вважаємо повторне проведення подібного емпіричного дослідження за умов, коли буде враховуватись гендерний склад учасників, з подальшим порівнянням результатів двох досліджень з метою виявлення, чи впливають гендерні характеристики учасників на досліджувані нами вербальні ознаки неправдивості писемного мовлення.

Дотримання етичних стандартів

Етичні схвалення. Учасники експериментальної частини дослідження були детально поінформовані про мету дослідження, умови та процедуру його проведення, форми обробки наданих відповідей, імовірні способи представлення та використання результатів дослідження. Усі учасники дали згоду на участь в дослідженні та статистичну обробку створених ними текстів без вказування будь-яких персональних даних. Отже, участь була добровільною, анонімною, безоплатною. Участь чи відмова від участі в дослідженні не несли жодних негативних наслідків для респондентів.

Дослідження пройшло етичну експертизу Комісії з етики та академічної доброчесності ВТЕІ КНТЕУ і було схвалене як таке, що відповідає Етичному кодексу вченого України, нормам професійної етики працівників ВТЕІ КНТЕУ та Положенню про академічну доброчесність науково-педагогічних, педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти ВТЕІ КНТЕУ.

Фінансування. Жодного фінансування на проведення цього дослідження та його публікацію не отримано.

Конфлікт інтересів. Автори не мають фінансових або майнових інтересів, які стосуються матеріалів цієї статті.

Авторський внесок. **Терещенко Л.Я.:** ідея, концепція, формулювання мети та завдань дослідження, планування й організація емпіричного дослідження, збір і аналіз даних, рецензування та редагування статті; **Гладь С.В.:** моніторинг наукових джерел, збір та аналіз даних, забезпечення дотримання етичних стандартів, написання анотацій.

Всі автори прокоментували попередні варіанти рукопису. Всі автори прочитали й схвалили остаточний варіант рукопису.

Література

- Морозова, О.І. (2008). Лінгвальні аспекти неправди як когнітивно-комунікативного утворення (на матеріалі сучасної англійської мови). *Автореф. дис. д-ра філол. наук*. Київ.
- Розенгарт, Ю. (2017). Лінгвальний профіль англословного політика-неправдомовця. *Актуальні проблеми іноземної філології*, 7, 1–6.
- Терещенко, Л.Я. (2013). Мовна особистість суб'єкта неправдивої комунікації. *Дис. канд. філол. наук*. Львів.
- Adams, S.H., & Jarvis, J.P. (2006). Indicators of veracity and deception: An analysis of written statements made to police. *International Journal of Speech Language and the Law*, 13(1), 2–22. <https://doi.org/10.1558/sll.2006.13.1.1>
- Anolli, L., Balconi, M., & Ciceri, R. (2002). Deceptive Miscommunication Theory (DeMiT): A new model for the analysis of deceptive communication. In L. Anolli, R. Ciceri, & G. Riva (Eds.), *Say not to Say: New Perspectives on Micommunication*, 3 (pp. 76–105). IOS Press.
- Bogaard, G., Meijer, E.H., & Van der Plas, I. (2020). A model statement does not enhance the verifiability approach. *Applied Cognitive Psychology*, 34, 96–105. <https://doi.org/10.1002/acp.3596>
- DePaulo, B.M., Malone, B.E., Lindsay, J.J., Muhlenbruck, L., Chalton, K., & Cooper, H. (2003). Cues to deception. *Psychological Bulletin*, 129(1), 74–118. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.1.74>
- Fitzpatrick, E., & Bachenko, J. (2012). Building a data collection for deception research. In *Proceedings of the 13th Conference of the European Chapter for the Association for Computational Linguistics (EACL 2012): Workshop on Computational Approaches to Deception Detection* (Avignon, France, April 23–27, 2012), (pp. 31–38). Association for Computational Linguistics.
- Hancock, J.T., Curry, L., Goorha, S., & Woodworth, M.T. (2004). Lies in conversation: An examination of deception using automated linguistic analysis. *Proceedings of 26th Annual Conference of the Cognitive Science Society* (Vol. 26, pp. 534–540). Mahwah, NJ: LEA.
- Hauch, V. (2015). Meta-analyses on the detection of deception with linguistic and verbal content cues. *Doctoral dissertation*. Dortmund: Justus-Liebig-Universität Gießen]. Retrieved from: http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2016/12400/pdf/HauchValerie_2016_11_10.pdf
- Johnson, M.K. (1988). Reality monitoring: An experimental phenomenological approach. *Journal of Experimental Psychology: General*, 117, 390–394. <https://doi.org/10.1037/0096-3445.117.4.390>
- Masip, J. (2017). Deception detection: State of the art and future prospects. *Psicothema*, 29(2), 149–159.
- Matsumoto, D., Hwang, H.C., & Sandoval, V.A. (2015). Cross-language applicability of linguistic features associated with veracity and deception. *Journal of Police Criminal Psychology*, 30, 229–241. <https://doi.org/10.1007/s11896-014-9155-0>

- Newman, M.L., Pennebaker, J.W., Berry, D.S., & Richards, J.M. (2003). Lying words: Predicting deception from linguistic style. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 665–675. <https://doi.org/10.1177/0146167203029005010>
- Nortje, A., & Tredoux, C. (2019). How good are we at detecting deception? A review of current techniques and theories. *South African Journal of Psychology*, 49(4), 491–504. <https://doi.org/10.1177/0081246318822953>
- Núñez, J.M., Casey, B.J., Egner, T., Hare, T., & Hirsh, J. (2005). Intentional false responding shares neural substrates with response conflict and cognitive control. *NeuroImage*, 25, 267–277. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2004.10.041>
- Pennerbaker, J.W., Matthias, R.M., & Niederhoffer, K.G. (2003). Psychological aspects of natural use: Our words, our selves. *The Annual Review of Psychology*, 54, 547–577. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145041>
- Picornell, I. (2013). Analysing acceptance in written witness statements. *Linguistic Evidence in Security, Law and Intelligence*, 1(1), 41–50. <https://doi.org/10.5195/LESLI.2013.2>
- Porter, S., & Yuille, J. (1996). The language of deceit: An investigation of the verbal clues in the interrogation context. *Law & Human Behavior*, 20(4), 443–458. <https://doi.org/10.1007/BF01498980>
- Sapir, A. (1996). *The LSI Course on Scientific Content Analysis (SCAN)*. Phoenix, AZ: Laboratory for Scientific Interrogation.
- Steller, M., & Köhnken, G. (1989). Criteria based statement analysis. In D.C. Raskin (Ed.), *Psychological Methods in Criminal Investigation and Evidence* (pp. 217–245). NY: Springer. Retrieved from: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a283221.pdf>
- Tereshchenko, L. (2021). *Deception criteria*. Mendeley Data, V2. <https://doi.org/10.17632/grv2pnnf99.2> Retrieved from: <https://data.mendeley.com/datasets/grv2pnnf99/2>
- Toma, C.L., & Hancock, J.T. (2010). Reading between the lines: Linguistic cues to deception in online dating profiles. In Kori Inkpen, & Carl Gutwin (General Chairs), *Proceedings of the ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work (CSCW 2010)* (Savannah, Georgia, USA, February 6–10, 2010), (pp. 5–8). New York: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/1718918.1718921>
- Van Swol, L.M., Braun, M.T., & Malhotra, D. (2012). Evidence for the Pinocchio effect: Linguistic differences between lies, deception by omissions, and truths. *Discourse Processes*, 49(2), 79–106. <https://doi.org/10.1080/0163853X.2011.633331>
- Volbert, R., & Rainer, B. (2014). Deception detection. How can psychological research assist legal practice? *European Psychologist*, 19, 159–161. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000209>
- Vrij, A., & Granhag, P.A. (2012). Eliciting cues to deception and truth: What matters are the questions asked. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 1(2), 110–117. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2012.02.004>

References

- Adams, S.H., & Jarvis, J.P. (2006). Indicators of veracity and deception: An analysis of written statements made to police. *International Journal of Speech Language and the Law*, 13(1), 2–22. <https://doi.org/10.1558/sll.2006.13.1.1>

- Anolli, L., Balconi, M., & Ciceri, R. (2002). Deceptive Miscommunication Theory (DeMiT): A new model for the analysis of deceptive communication. In L. Anolli, R. Ciceri, & G. Riva (Eds.), *Say not to Say: New Perspectives on Micommunication*, 3 (pp. 76–105). IOS Press.
- Bogaard, G., Meijer, E.H., & Van der Plas, I. (2020). A model statement does not enhance the verifiability approach. *Applied Cognitive Psychology*, 34, 96–105. <https://doi.org/10.1002/acp.3596>
- DePaulo, B.M., Malone, B.E., Lindsay, J.J., Muhlenbruck, L., Chalton, K., & Cooper, H. (2003). Cues to deception. *Psychological Bulletin*, 129(1), 74–118. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.1.74>
- Fitzpatrick, E., & Bachenko, J. (2012). Building a data collection for deception research. In *Proceedings of the 13th Conference of the European Chapter for the Association for Computational Linguistics (EACL 2012): Workshop on Computational Approaches to Deception Detection* (Avignon, France, April 23–27, 2012), (pp. 31–38). Association for Computational Linguistics.
- Hancock, J.T., Curry, L., Goorha, S., & Woodworth, M.T. (2004). Lies in conversation: An examination of deception using automated linguistic analysis. *Proceedings of 26th Annual Conference of the Cognitive Science Society* (Vol. 26, pp. 534–540). Mahwah, NJ: LEA.
- Hauch, V. (2015). Meta-analyses on the detection of deception with linguistic and verbal content cues. *Doctoral dissertation*. Dortmund: Justus-Liebig-Universität Gießen]. Retrieved from: http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2016/12400/pdf/HauchValerie_2016_11_10.pdf
- Johnson, M.K. (1988). Reality monitoring: An experimental phenomenological approach. *Journal of Experimental Psychology: General*, 117, 390–394. <https://doi.org/10.1037/0096-3445.117.4.390>
- Masip, J. (2017). Deception detection: State of the art and future prospects. *Psicothema*, 29(2), 149–159.
- Matsumoto, D., Hwang, H.C., & Sandoval, V.A. (2015). Cross-language applicability of linguistic features associated with veracity and deception. *Journal of Police Criminal Psychology*, 30, 229–241. <https://doi.org/10.1007/s11896-014-9155-0>
- Morozova, O.I. (2008). Lihvalni aspekty nepravdy yak kohnityvno-komunikatyvnoho utvorennia (na materialii suchasnoyi anhliyskoyi movy) [Lingual aspects of lying as cognitive/communicative construct: A study of Modern English]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Newman, M.L., Pennebaker, J.W., Berry, D.S., & Richards, J.M. (2003). Lying words: Predicting deception from linguistic style. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 665–675. <https://doi.org/10.1177/0146167203029005010>
- Nortje, A., & Tredoux, C. (2019). How good are we at detecting deception? A review of current techniques and theories. *South African Journal of Psychology*, 49(4), 491–504. <https://doi.org/10.1177/0081246318822953>
- Núñez, J.M., Casey, B.J., Egner, T., Hare, T., & Hirsh, J. (2005). Intentional false responding shares neural substrates with response conflict and cognitive control. *NeuroImage*, 25, 267–277. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2004.10.041>
- Pennebaker, J.W., Matthias, R.M., & Niederhoffer, K.G. (2003). Psychological aspects of natural use: Our words, our selves. *The Annual Review of Psychology*, 54, 547–577. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145041>
- Picornell, I. (2013) Analysing acception in written witness statements. *Linguistic Evidence in Security, Law and Intelligence*, 1(1), 41–50. <https://doi.org/10.5195/LES1.2013.2>

- Porter, S., & Yuille, J. (1996). The language of deceit: An investigation of the verbal clues in the interrogation context. *Law & Human Behavior*, 20(4), 443–458. <https://doi.org/10.1007/BF01498980>
- Rosenhart, Y. (2017). Lihvalnyi profil anhlomovnoho polityka-nepravdpmtsia [Linguistic Profile of the Lying Politician]. *Current Issues of Foreign Philology*, 7, 1–6.
- Sapir, A. (1996). *The LSI Course on Scientific Content Analysis (SCAN)*. Phoenix, AZ: Laboratory for Scientific Interrogation.
- Steller, M., & Köhnken, G. (1989). Criteria based statement analysis. In D.C. Raskin (Ed.), *Psychological Methods in Criminal Investigation and Evidence* (pp. 217–245). NY: Springer. Retrieved from: <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a283221.pdf>
- Tereshchenko, L. (2021). *Deception criteria*. Mendeley Data, V2. <https://doi.org/10.17632/grv2pnnf99.2> Retrieved from: <https://data.mendeley.com/datasets/grv2pnnf99/2>
- Tereshchenko, L.Ya. (2013). Movna osobystist' subyekta nepravdyvoyi komunikatsiyi [Language personality of the subject of deceptive communication]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
- Toma, C.L., & Hancock, J.T. (2010). Reading between the lines: Linguistic cues to deception in online dating profiles. In Kori Inkpen, & Carl Gutwin (General Chairs), *Proceedings of the ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work (CSCW 2010)* (Savannah, Georgia, USA, February 6–10, 2010), (pp. 5–8). New York: Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/1718918.1718921>
- Van Swol, L.M., Braun, M.T., & Malhotra, D. (2012). Evidence for the Pinocchio effect: Linguistic differences between lies, deception by omissions, and truths. *Discourse Processes*, 49(2), 79–106. <https://doi.org/10.1080/0163853X.2011.633331>
- Volbert, R., & Rainer, B. (2014). Deception detection. How can psychological research assist legal practice? *European Psychologist*, 19, 159–161. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000209>
- Vrij, A., & Granhag, P.A. (2012). Eliciting cues to deception and truth: What matters are the questions asked. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 1(2), 110–117. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2012.02.004>

АНОТАЦІЯ

Мета. Виявлення шляхом емпіричного дослідження вербальних ознак неправдивості або правдивості письмового тексту на матеріалі рідної (української) та першої іноземної (англійської) мов.

Методи. Учасниками емпіричного психолінгвістичного дослідження стали 200 студентів, котрі отримали завдання створити українською або англійською мовами два описи подій: один правдивий, а інший – неправдивий на ту ж тему. У загальному було проаналізовано 15 показників, які можуть свідчити про неправдивість письмового тексту. Для виявлення статистично значимої різниці застосовано t-критерій Стьюдента та T-критерій Вілкоксона, для виявлення залежності між показниками – кореляційний аналіз Спірмена.

Результати. Проведене дослідження підтвердило, що незалежно від мови (української чи англійської) правдиві тексти довші за неправдиві у більшості випадків, вони також більше наповнені емотивно-сенсорними та просторовими деталями, містять чисельні згадки особи мовця (самореференцію), натомість неправдиві тексти частіше актуалізують відмінні від правдивих домінуючі концепти. При аналізі англійських текстів, написаних українськими студентами, підтвердились наступні критерії неправдивості писемного мовлення: “лексичне розмаїття” мовлення; нерелевантність та надлишковість певної інформації, повтори; менша кількість числівників. Окремо підтверджено, що для українських неправдивих письмових текстів властиві порушення хронології подій та не виправдані контекстом зміни наративної перспективи. Не знайшли значимого статистичного підтвердження неправдивості писемного мовлення для обох мов такі ознаки: співвідношення довжини прологу щодо довжини всього тексту; наявність модифікуючих прислівників; наявність двозначних або неоднозначних, неконкретних номінацій; спонтанні виправлення на письмі; частотність вживання займенників першої особи множини та третьої особи однини і множини.

Висновки. Існує низка вербальних ознак, за якими неправдивий письмовий текст відрізняється від правдивого, не зважаючи на той факт, що за своєю природою неправдиве мовлення є прихованим кодом та імітацією будь-якого типу правдивого мовлення. Однак ці критерії частково різняться для текстів, написаних українською та англійською мовами.

Ключові слова: неправда, письмовий текст, обсяг тексту, пролог, самореференція, лексичне розмаїття, хронологія.